

Ds. P.J.F. VAN VOORST VADER, 1886-1957

P.J.A. van Voorst Vader*

24 Maart 1886 werd mijn goede Heer Vader geboren als laatste, 7e kind uit het 18-03-1875 gesloten huwelijk van mr. P.J.F. v. V.V. (N.P. Jrg. 1991: VIc, "Piet") en Catharina ("Cateau") Schout Velthuis. Grootvader mag dan in dat jaar de serie van zijn nazaten afsluiten, de hoogtepunten van zijn carrière moesten nog komen. Na in 1869 te zijn afgestudeerd, fungeerde hij eerst als advocaat te Goes, werd - 1873 - griffier van het kantongerecht te Waalwijk, waarna hij - 1874 - deze laatste functie ging vervullen in Harderwijk. Daar werd hij in 1883 kantonrechter. Het is dus in Harderwijk, dat mijn grootouders hun 7 kinderen verwekten, waarvan er één, het zesde, Henri Johannes, geboren 07-03-1885, daar ook, amper zes weken oud, is overleden (in het graf van Henri Johannes in Harderwijk werd 02-07-1999 ook ds. P.J.F. van Voorst Vader, d'Alleroudste, aan de aarde toevertrouwd). Eerst in 1887 werd grootpapa rechter te Middelburg. Van 1896-1914 was Opa kantonrechter te Amersfoort, waar hij ook - in 1918 - is overleden. De reden voor deze verhuizing moet gezocht worden bij oom Cor, Opa's 2e zoon, die longontsteking met pleuritis had doorgemaakt. De arts adviseerde het vochtige Zeeland in te ruilen voor droge zandgrond. Die luchtweg gevoeligheid is oom Cor in 1925 fataal geworden. Hij stierf toen door influenza, gecompliceerd door longontsteking.

Aan mijns vaders ouderlijk huis schrijft broeder Pieter de volgende kenmerken toe:

- Een sterke onderlinge band van de broers en zusters, bij alle verschil! Een warm, wat naar binnen gericht gezinsleven - mede door de verlegenheid van Oma, die door sommige kinderen is geërfd.
- Een diep doorleefd geloofsleven der ouders en die kinderen, die dit geloof deelden, in woord en daad, veel meer nog gekenmerkt door het Reveil dan door de Calvinistische orthodoxie.
- Een ouderwetse deftigheid. Twee symptomen: zodra personeel in de kamer kwam, werd het gesprek in het Frans voortgezet; de keuken kreeg niet hetzelfde eten als binnen - wat ook tante Lena doodnormaal vond! Die qualificatie "deftig" gaf ook ds. Ruitenbergh aan ons grootouderlijk huis, toen dat in een gesprek met broer Pieter ter sprake kwam. Hoewel mijn grootouders voorstanders waren van Christelijk onderwijs, heeft Vader nooit een Christelijke school. bezocht. De kinderen daar werden niet geacht geschikte kameraadjes voor v.V.V.-kinderen te zijn. Grootvaders vermogen zou hem in staat hebben gesteld om een grotere staat te voeren, bijv. door het houden van een eigen rijtuig met koetsier, zoals de weduwe van neef Willem Vader van 's Gravenpolder, tante Paulien Kolff deed, blijkens de bewaarde kostelijke foto. Maar dergelijk vertoon was niet naar de smaak van onze grootouders.

Mijn vaders jongste herinneringen zijn dus gelocaliseerd in Middelburg, waar de familie eerst woonde in een - in 1940 verwoest - huis aan de Rouaanse Kaai, en vanaf 1893 naast de rechtbank in het schitterende pand op de hoek Noordstraat-Wagenaarstraat, dat grootpapa van een nieuwe, toen moderne, gevel voorzag. Geen wonder dat het Papa's hoogste ideaal werd in die prachtige Zeeuwse hoofdstad nog eens predikant te mogen worden.

* Met bijdragen van mijn broeders, met name belangrijke en uitgebreide aanvullingen van d'Alleroudste, Pieter J.F., juni 1999 helaas overleden, en Rudolph, in het bijzonder wat de theologische uiteenzettingen betreft.

In Amersfoort, waarheen Papa verhuisde toen hij 10 jaar was, woonde de familie in de fraai beboomde Snouckaertlaan, op No. 3. Een ruim herenhuis, waar grootpapa een grote, heel zonnige woonkamer aanbouwde aan de achterzijde. De grote tuin bestond uit twee delen. In het voorste trof men een door paden en bloemenborders omzoomd grasveld aan en een grote beuk, waaronder wit geschilderd tuinmeubilair. Voor koele dagen was er een eveneens wit geschilderde houten tent, die rond kon draaien om de beste stand voor wind en zon te kiezen. Langs de muur, die de tuin scheidde van No. 5, stond het - in mijn tijd ledige - hok, waarin Opa zijn kippenschaar met haan had ondergebracht, die hij zelf placht te voederen. Het achterste deel van de tuin - dat grensde aan de garage van de autohandelaar Nefkens - bestond uit een boomgaard. Op de plaats van dit huis is later een bioscoop gebouwd.

Papa liep het Amersfoorts Gymnasium af. Zijn rapporten tonen stabiel juist voldoende cijfers met zwakke beloningen voor wiskunde. In 1905 werd hij in het naburige Utrecht ingeschreven als student aan de theologische faculteit. Vanzelfsprekend werd hij lid van het Utrechts Studenten Corps, werd dus ook lid van een jaarclub. Ik herinner mij, dat later, in Lochem, een lid hiervan, mr. Kattenbusch, bij ons kwam logeren. Het Utrechts Studenten Corps telde toen twee, onderling fanatiek wedijverende, gezelschappen voor theologen. Vader was lid van "Secor Dabar", welke Hebreeuwse naam een vertaling is van de berijmde Psalm 119, vers 19: "Gedenk het Woord" (gesproken tot Uw knecht). De leden daarvan hadden een hechte, soms levenslange, onderlinge band, bezochten zo mogelijk elkaars proefpreken, het intreden en afscheid nemen van gemeenten enz. Dat gold wel in het bijzonder voor de drie mannen, die tegelijk met Papa lid werden van Secor Dabar:

- De Zuid-Afrikaan van gemengden bloede Herman C. Fourie, van wie Papa vertelde, dat die zich bij de opstand tegen de Engelsen in 1910 aan hen moest overgeven, nadat hij in een knie geschoten was. Hij eindigde zijn loopbaan als hoogleraar te Pretoria van de Zuid-Afrikaanse - weinig talrijke - Hervormde Kerk. Volgens Beyers Naudé, die wij in 1969 bezochten, een uitnemend theoloog.
- W.A. - "Willem" - van Griethuijsen, die wij, logerend in de twintiger jaren in het vakantiehuis "Dorpzicht" van tante Jet (de zuster van mijn grootvader) te Domburg, bezochten in zijn standplaats Groede. Hij eindigde zijn loopbaan als predikant te Brussel.
- Maar degene met wie Papa de meest hechte, levenslange vriendschap onderhield was stellig Piet - Pieter Gerard - de Vey Mestdagh, die Papa's bruiloft aangreep om zich met Mama's jongste zuster te verloven, zodat hij zelfs lid werd van onze familie.

In zijn eerste studiejaar werd Vader penningmeester van het jaarbestuur, later praeses van het gezelschap "Zeeland". 12 December 1908 slaagde hij voor het candidaatsexamen, 6 December 1909 voor het kerkelijk examen. 24 Januari hield hij zijn "Voorstel"- proefpreek - in de Pieterskerk en 28 April 1910 werd hij door het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland "toegelaten tot de Evangeliebediening" (bij toerbeurt werden de provinciale kerkbesturen aangewezen voor het afnemen van dit examen).

Juni 1910 bezochten Papa en Piet de V.M. de grote zendingsconferentie te Edingburgh. In de zomer was Vader opgenomen in een predikantsgezin in Great-Yarmouth, Dredge geheten. Hij verhaalde ons zijn verbazing, dat deze collega hem verhinderde deel te nemen aan het Avondmaal, omdat Vader niet behoorde tot een episcopale kerk en dus niet deelde in de "Apostolische Successie". Vanaf September 1910 volgde Papa colleges aan het United Free Church College te Glasgow en wel van de professoren James Orr over "Systematic Theology" (Dogmatics) en James Denney over het Nieuwe Testament. Samen met Piet de V.M., die in Woodbrooke had gestudeerd, keerde hij Pasen 1911 via Londen terug naar Nederland.

Daarna was hij enige tijd hulpprediker bij de Nederlands Hervormde Gemeente in Düsseldorf. Predikant aldaar was Willem H. de Bode. Deze connectie heeft ertoe geleid, dat de Bode 21-08-1919 Vaders oudere zuster Lize huwde. Het huwelijk werd door Vader zelf ingezegend.

Susanne de Vidal de St.Germain uit Kampen had bij de met haar ouders bevriende freules van Holthe in Amersfoort gelogeerd, vooral om freule Dien te helpen bij het organiseren van een bazar. Daar leerde zij de zusters van Voorst Vader kennen. Op aansporing van de van Holthetjes werd Susanne, die met de zusters v.V.V. terstond op heel goede voet stond, bij hen te logeren gevraagd. De freules waren van oordeel, dat in die familie met vier ongetrouwde zonen het vrouwelijk element nodig versterkt diende te worden. Die opzet slaagde volkomen. Uitstapjes naar Zeist en Amsterdam van Piet met zijn twee zusters en Susanne werden met succes bekroond. Het huwelijk is 17 April 1912 gesloten te Kampen. Befaamd is Papa's huwelijksaanzoek, dat voor een klooster op de Soesterweg plaats vond. Mama's aarzeling om de verbintenis in alle openheid met een kus te bezegelen, werd door Vader weggewuifd met: *"Die monniken hebben daar toch geen verstand van."* Die scène is door Rudolph (Vader) en mij (Moeder) op de zilveren bruiloft in de tuin van de Vechtkamp met verve nagespeeld. Het huwelijk werd ingezegend door G.J.G.(Jasper) de Bel, predikant te Vuren en Dalem.

In December 1911 werd Vader beroepen zowel in Nederhemert als in Schore en Vlakte (Zuid Beveland). Nadat hij voor dit laatste beroep had bedankt, deed hij 12 Mei 1912 zijn intrede in Nederhemert. Daar werd hij bevestigd door ds. C.B. Oorthuys van Rotterdam. Deze van huis uit vrijzinnige predikant bekeerde zich in zijn eerste gemeente, 's Heer Abtskerke (Zuid Beveland) tot de orthodoxie. In Harderwijk, waar hij veel onder de K.N.I.L.-recruten heeft gewerkt, raakte hij overspannen. Grootpapa schonk hem toen een reis naar het buitenland. In Rotterdam was Vader een tijdje bij Oorthuys te gast, om nader met de praktijk van het ambt kennis te maken. Oorthuys had bovendien Vader in Nederhemert aanbevolen. Bij zo'n eerste bevestiging is het gewoonte dat collegae die met handoplegging bezegelen. Behalve door Oorthuys werd deze rite voltrokken door Vaders voorganger Pannebakker - die naar Amersfoort vertrok, waar wij hem later menigmaal hoorden preken - neef G.J.G. de Bel, de consulent ten Bokkel Huinink uit Well en Ammerzoden, Lammerink, voorzitter van het Classicaal Bestuur, en de Secor Dabar vrienden de Vey Mestdagh en Van Griethuijsen.

Onze ouders genoten veel vriendschap van de Vrouwe van Nederhemert en haar man, het echtpaar van Wassenaar-van Kretschmar, die het fraaie kasteel op het eiland bewoonden. Van Wassenaar had nog het "collatierecht", d.w.z. dat hij uit een door de Kerkeraad opgemaakt tweetal kandidaten de te beroepen predikant mocht uitkiezen. Voor het beroep van Papa had hij dus ook zelf medeverantwoordelijkheid gedragen. Van Wassenaars moeder was Justina van Rechteren, dochter van Joan Derk, broer van Opa de Vidal's grootvader Jacob Hendrik. Mama Justina was dus een volle nicht van Moeders grootmama Rudolphine de Vidal - van Rechteren. Grote vriendschap was er ook met het echtpaar Lewe van Aduard - van Lidth de Jeude. Met Marie Lewe bleef Mama levenslang corresponderen. Een byzondere relatie bestond voorts met de schoolmeester Knoop en zijn gezin. Tot in de 50er jaren ging Mama nog bij dochter Knoop op bezoek, die inmiddels de bewoonster van de oude pastorie was geworden, met de beeldige boomgaard-voortuin en aan de achterkant het prachtige uitzicht over het wijde Maasland en de dode Maasarm ten noorden van het eiland. In de oorlog stelden onze ouders hun kostbaar Deens servies onder de hoede van Knoop, omdat zij Middelburg te onveilig achtten, niet vermoedend dat juist Nederhemert maandenlang frontlinie zou worden, zodat het servies daar zwaar geleden heeft.

28 April 1914 werd Vader beroepen in Bennebroek. "*Bedank ik voor dat beroep, dan geef ik daarvoor zeer veel op*", zo liet hij de gemeente weten. Daarom beloofde hij alleen dan voor het beroep te bedanken, als op een lijst voor zo veel geld werd getekend, dat hiermee de aanschaf van "een flink pijporgel" kon worden bekostigd. Nederhemert bezat namelijk, naast een kerk op het eiland, nog een tweede kerk voor dat deel van de gemeente, dat ten noorden van de Maasarm was gelegen. Het enthousiasme voor de intekening liet niets te wensen over, zodat Papa bedankte en het orgel werd aangeschaft. Een koperen plaatje op het orgel vermeldt nog die heuglijke gebeurtenis.

Welke dominee - zo verhaalde Vader later - kan er zich op beroepen, om, als hij uit preken gaat, als enig vervoermiddel over een roeiboot te beschikken? Die feestelijke aanblik had men in die jaren, als Vader in de noordelijke kerk van zijn gemeente ging preken, als toen gebruikelijk, in fraaie zwart geklede jas met hoge hoed op, vaak meeroeiend met de veerman, of, bij diens afwezigheid, zelf zijn voertuig roeiend naar de overkant. Met een vrije bank in beide kerken en f60,-- voor het onderhoud van zijn tuin, behoorde de vrijdom van veergeld tot de emolumenten, die hij genoot naast zijn salaris, dat door de Heer van Nederhemert persoonlijk tot f1.200,-- per jaar werd aangevuld!

Nauwelijks een jaar later, 3 Mei 1915, volgde een beroep uit Doesburg. Dat beroep heeft Vader aangenomen. Vaders opvolger werd de jongere Secoriet Carel Verloop, die zelf naar die opvolging solliciteerde. Diens beide brieven zijn - mede in het licht van het feit, dat Carels oudste zoon mijn clubgenoot is geworden, waardoor de band tussen de beide families opnieuw werd aangehaald - zo kostelijk, dat deze in bijlage aan dit verslag zijn toegevoegd.

Nu was de gemeente Nederhemert in grote meerderheid de zwaarst mogelijke, bevindelijke vorm van orthodox Calvinisme toegedaan, aangesloten bij de "Gereformeerde Bond". Van de gemeenteleden achtten zich slechts enkelen "bekeerd". Dat werd geacht alleen te kunnen plaats vinden na een Paulinische, schokkende ervaring, als een droomgezicht, het horen van stemmen of dergelijke. De rest achtte zich onbekwaam om zich Christus' verlossing toe te eigenen en treurde daarover levenslang. Het aantal zelfmoorden lag beduidend boven het Nederlandse gemiddelde. Als PRAEDESTINATIE 's mensen lot bepaalt, dan kan hij daaraan toch niets aan veranderen? Mijn gevolgtrekking, dat Vaders werk daar wel Sisiphusarbeid moet zijn geweest, moet ik echter herzien. Dat blijkt uit Verloops brieven, als deze in Mei 1918 een beroep naar Zoelmond heeft aangenomen. Heel Nederhemert wil Vader terug hebben! De hele kerkeraad, van Wassenaar, het echtpaar Lewe, ten Bokkel Huinink. Als Papa weigert, probeert Verloop het opnieuw. Het salaris zal wel tot f1.600,-- verhoogd kunnen worden; Nederhemert is vast goedkoper dan Doesburg; Heusden heeft een zéér goede M.U.L.O. voor de kinderen; al Mama's wensen zullen vervuld worden: goed drinkwater, waarvoor een nieuwe pomp wordt geslagen - waterleiding was er niet! - en een nieuw te timmeren zolderkamer; de kwaliteit en sfeer onder de collega's van de Ring is aanzienlijk verbeterd. Maar bovenal: Papa's tegenstanders, die publiekelijk de mening verkondigden, dat hij, bij gebrek aan een Paulinische ervaring, zelf helemaal niet bekeerd kon zijn - waar praat hij over! - waren overleden of verhuisd. Tal van Vaders catechisanten hebben zijn boodschap ter harte genomen. Verloop meende zelfs, dat, nu in Nederhemert het licht helder brandt, van daaruit wel eens in de hele Bommelerwaard de diepe duisternis met zijn ziek gedachtengoed zou kunnen verdwijnen.

Misschien maakte Vader uit dit alles op, dat zijn taak in Nederhemert wel was volbracht. In ieder geval liet hij weten, dat hij aan een tweede beroep uit Nederhemert geen gevolg zou geven.

3 October 1915 vond in Doesburg zijn bevestiging en intrede plaats. Vermeldenswaard is een brief van een zekere A. Versteeg om zijn fraai geformuleerde welkomstgroet: "*Gedurig*

was daar begeerte bij velen om zulk een Herder en Leeraar te mogen ontvangen, die Gods Woord recht snijdt.”

Doesburg, nu zo'n prachtige oude vesting, lag er toen heel armoedig bij. Ik herinner me de wind te horen gieren door de kapotte kerkramen. Over de Doesburgse periode zijn wij het minst geïnformeerd. Maar ik denk, dat het wel de moeilijkste is geweest. De - gratis - woning was de pastorie, Gasthuisstraat No. 4, die nog steeds dezelfde functie heeft. Het totaal aan tractementsbestanddelen bedroeg f1.554,60. Geen vetpot. Waren in Nederhemert twee zoons geboren, in Doesburg kwamen er nog twee bij. Dat heeft bij Mama tot zwaar tobben geleid. Beroemd is het verhaal van de inventieve huisarts, die de melkproductie op gang dacht te brengen met een hevel, boven in de slaapkamer bevestigd aan Mama, die eindigde met een fles, geplaatst onder aan de trap. Bovendien raakte de schildklier ontregeld, waarvoor zij door een internist in Arnhem is behandeld. Vader was geruimen tijd "overspannen". Later heeft hij verteld, dat zijn verhouding tot de andere predikant daarvan de oorzaak is geweest. Dat was Philippus J. Hoedemaker Jr., zoon van een vermaard hoogleraar in de theologie. Doesburg was te groot voor één, maar te klein voor twee predikanten. De spanningen die hierdoor ontstonden, brachten Papa zodanig uit zijn evenwicht, dat hij maandenlang de wijk nam naar tante Jet in Ginneken (de zuster van zijn vader; zie vVV-Kroniek no. 2, 1998, pag. 26-27), de onuitputtelijke familiebron van rust en warme genegenheid. Ook onderging hij in Breda medische behandeling, o.a. met een speciaal soort baden.

In die tijd preekte Vader nog al eens voor "de Evangelisatie" in Lochem. De Doesburgse situatie - twee predikanten voor één kerk - bood hem daar toe de gelegenheid. Voor een recht begrip van de Lochemse toestand moeten we uiteenzetten welke - wijd uiteenlopende - geloofsovertuigingen er toen bestonden onder het dak van de ene Nederlandse Hervormde Kerk. De predikanten - in mindere mate het kerkvolk - waren scherp verdeeld over vier "RICHTINGEN":

- DE GEREFORMEERDE BOND. De meest orthodoxe richting, zeer conservatief. Volhardt bij de Statenvertaling van de Bijbel en de oude Psalmberijming van 1773 - hoewel de nieuwe uit 1881 veel Bijbelser is! Gezangen - dat mensenwerk - worden niet gezongen in de kerk, alleen thuis of in verenigingsbijeenkomsten. Sterk hechtend aan de drie 16-eeuwse "Formulieren van Enigheid; de Nederlandse Geloofsbelijdenis (de Bray, 1561), de Heidelbergse Catechismus (1563) en de Dordtse Leerregels (1618/19). Bevindelijkheid wordt hoog gewaardeerd. In sommige streken leidt dit tot oneindig getob of men wel uitverkoren is. Bijbelkritiek is uitgesloten.
- DE CONFESIONELE VERENIGING baseert zich ook op de Drie Formulieren van Eenheid, is minder conservatief, zingt gezangen ook in de kerk, leest de nieuwe Bijbelvertalingen, voelt zich heel erg Hervormd, heeft daardoor grote moeite met hen, die zich daarvan afgescheiden hebben, ook dus met de Gereformeerde Kerken. Is huiverig voor Bijbelkritiek, die - speculatief - wel veel overhoop haalt, maar niet of weinig bijdraagt tot het verstaan van de Bijbelse boodschap.
- DE ETHISCHE RICHTING. Geen strakke binding aan geloofsuitspraken; het gaat om de bedoeling en de grote lijn. Alle formuleringen zijn tijdgebonden. Daardoor is er ook ruimere waardering voor Bijbelkritiek - in zoverre deze helpt de bedoeling van de Bijbel te begrijpen. Positieve instelling.
- DE VRIJZINNIGEN kan men niet allen over één kam scheren. Voor de links-vrijzinnigen is Jezus niet meer dan een navolgenswaardig voorbeeld, leraar in levenswijsheid, die de ware kijk op God als Hemelse Vader geeft. Voor de rechts-vrijzinnigen is Jezus veel meer

"de Gezondene van de Vader". Natuurlijk geen strakke binding aan uitspraken en formuleringen uit het verleden.

Ds. Vermaas uit Lochem was zo uiterst links-Vrijzinnig, dat hij niet kon bidden, waarom Vader altijd voorzitter van de Kerkeraad moest zijn: de vergaderingen moesten immers met gebed worden geopend en gesloten. Ook bepaalde hij, dat op zijn begrafenis niet uit de Bijbel gelezen mocht worden. Menig vrijzinnig collega keerde geschokt naar huis.

Voor alle orthodoxen was Jezus volledig mens, een Joods godsdienstleraar, maar anderzijds ook deel van de Goddelijke Drie-eenheid: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Het is in die laatste hoedanigheid, dat God zelf - in Jezus Christus dus - de schuld der gelovigen op zich nam en door zijn lijden heeft uitgewist..

VADER voelde zich het meest verbonden met de Confessionele Vereniging, maar heeft zich nooit daarbij willen aansluiten; dat was voor hem te star. Als geloofsformuleringen waren de Heidelbergse Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis voor hem voldoende. Afscheiding uit de Nederlandse Hervormde Kerk veroordeelde hij wel, maar hij had er meer begrip voor. De afsplitsing van de Christelijk Historische Unie uit de Anti-revolutionaire Partij veroordeelde hij ook; hij bleef lid van de A.R. en hield daarvoor zelfs propaganda redevoeringen in Gereformeerde kerken! Hij noemde zich graag "Bijbels orthodox". Hij was oecumenisch ingesteld, ondervond positieve invloeden van zijn verblijf in Schotland. Hij verheugde zich over iedere opwekkingsbeweging in binnen- en buitenland, die evangelisatie in eigen land en zendingswerk over de hele wereld bevorderde. Hij voelde zich sterk verbonden met het werk van zendelingen in Indonesië en Suriname en dat van de Bijbelvertalers van het Nederlands Bijbelgenootschap, als kleine schakel in de grote keten. Hij geloofde, dat, dwars door alle menselijke wanorde heen, het mysterie van Gods heilsplan met de wereld zich zal voltrekken en dat alle volkeren en rassen daarin opgenomen zijn.

In Lochem nu stonden in die jaren twee predikanten. De één, H. Vermaas was puur vrijzinnig, de andere, A.R. Rutgers, was de ethische richting toegedaan. Tegen die laatste was een confessionele groep - de Vereniging "Evangelie en Belijdenis" onder leiding van de hoofdonderwijzer van de Christelijke School P. Bakker - in verzet gekomen en had "De Evangelisatie" gesticht, die een Zondagse confessionele predicatie organiseerde. Die prekerij in Lochem kwam Vader op enkele heel felle brieven van Rutgers te staan: hoe was het mogelijk, dat de ene orthodoxe predikant zich tegenover een andere ging stellen zonder daar ooit eens met hem over gesproken te hebben, op uitnodiging van een groep mensen, voor wie de eenheid des geloofs een onbekend begrip was. Ja, zonder hem zelfs van dat concurrerend optreden te verwittigen! Dat was toch hoogst incorrect handelen, in strijd met elementaire fatsoensnormen! Aanvankelijk schreef Vader, op advies van Bakker, wel terug, dat de orthodoxe overtuiging van Rutgers in brede kring betwijfeld werd, maar later stelde hij Bakker de voorwaarde Vader alleen dan voor het leiden van een godsdienstoefening uit te nodigen, als in de Lochemse kerk een vrijzinnige dominee preekte, niet wanneer daar een ethische of confessionele collega optrad, Bakker weigerde dat "principieel" - Rutgers was alleen maar "pseudo-orthodox" - maar moest tenslotte toch beloven Vader te schrijven wie in de kerk zou preken, als hij hem voor de Evangelisatie uitnodigde. Toen Rutgers om der lieven vrede willen naar elders vertrok, is Vader door de Vereeniging Evangelie en Belijdenis candidaat gesteld om Rutgers op te volgen. Rutgers sloot zich daarbij aan, waarbij hij Vader liet weten, dat informatie hem had overtuigd, dat - hoe onaangenaam Papa hem in het verleden ook bejegend had - Vader zowel qua prediking als optreden ook voor een ethische achterban aanvaardbaar zou zijn en dus de eigenschappen bezat om aan de infame tweespalt een eind te maken. De Vrijzinnigen, aan wie

door hun getalssterkte de beslissing toeviel, aarzelden. Schimmelpenninck van der Oije, secretaris van de Kerkvoogdij, vroeg Vader hem te willen meedelen, wat de oogmerken van hem, "candidaat van de Christelijke School" wel waren. Was het zijn bedoeling "de vrijzinnigen uit de kerk te weren?" Niet, dat hij er bezwaar tegen had, dat Vader zich tegenover de vrijzinnigen zou opstellen; dat zou hij door orthodox te preken onvermijdelijk wel doen. Maar verder? Zou er een poging komen de vrijzinnige groep uit te schakelen of konden vrijzinnigen en orthodoxen vreedzaam naast elkaar bestaan? Schimmelpenninck wilde vrede, geen strijd. Vaders antwoord kennen wij niet. Maar uit het beroep in 1920 met de unanieme steun van vrijzinnigen, ethischen en confessionelen laat zich dat wel raden. 9 Mei 1920 vonden bevestiging en intrede in de fraaie, oude kerk op de Lochemse markt plaats.

Vader heeft de hooggespannen verwachtingen, die men van hem had, niet teleurgesteld. Ik denk dat de Lochemse periode zijn gelukkigste is geweest. De hele orthodoxe gemeenschap, in alle nuances, wist hij voor zich te winnen. De Evangelisatie werd - na een zesjarig bestaan - opgeheven. De kerk was, als Vader preekte gewoonlijk vol, in tegenstelling met het spaarzaam volkje, dat zich met Vermaas kwam verlustigen in de opmerkelijke vooruitgang van de mensheid. Dat die zich nu zelfs door de lucht kon verplaatsen was toch wel de voorbode van een hemel op aarde. Wij bezochten de school van Bakker, die een bijzonder bekwaam onderwijzer bleek te zijn.

Papa bediende niet alleen de stad Lochem, maar ook acht "buurtschappen", groepen van boerderijen in de wijde omtrek. Die werden getrouw bezocht - per fiets! Als de dominee huisbezoek deed, verlieten gezin, knechts en meiden akkers en schuren en kwamen samen in de "mooie kamer" voor een goed gesprek, steevast eindigend in gebed. In de laatste jaren voor mijn schoolbezoek begon, mocht ik soms mee, achter op de fiets. Mij staat nog voor ogen het beeld van kracht en succes, dat Vader toen uitstraalde.

Moeder gaf leiding aan een Christelijke Vrouwen- en een Christelijke Meisjes-vereniging. Beide ouders werden op handen gedragen. Veel vriendschap ondervonden wij van het kinderloos burgemeestersechtpaar Wttewaal - von Mansbach, dat Gera en ik in 1945 in Deventer weer zouden tegenkomen, de laatste phase van zijn burgemeesters loopbaan. Voorts van de koperslager Bekkers en zijn twee bijzonder aardige dochters, de heel knappe Anna en Gien (= Regina), die bij ons als invallende kindermeisjes fungeerden. De totale jaarbehoefte aan aardappels van het domineesgezin werd omgeslagen over alle boeren - van de orthodoxe aanhang - door de eerbiedwaardige grijsaard Hillebrands, schoonvader van Bekkers. Ik herinner me, dat wij met Pasen van alle kanten eieren cadeau kregen, in totaal 300 à 400 stuks. Moeder maakte die grotendeels in, maar niet, voordat we tot het uiterste ons vermogen om ze vers te eten hadden beproefd via het aloude spel van eieren tikken, thuis en bij burens en vrienden.

Juli 1921, toen we nog in eerste huis aan de Nieuwe Weg woonden tegenover hotel "Stad Lochem", werden we bij kennissen uitbesteed. Bij terugkeer vonden wij twee verrassingen: een nieuw broertje in de wieg, Kees, en "de Vlotweg", een zwaar type fiets met aanhangmotor om Papa's tochten over grote afstanden te vergemakkelijken. Die laatste nieuwigheid was geen succes. Het weigerde zo vaak dienst, dat de fiets toch het dominerend vervoermiddel bleef.

In ons tweede huis, Emmastraat 5, waar wij de langste tijd hebben gewoond, werd in 1927 ons nakomertje Willem geboren. Aan dit huis, vroeger eigendom van burgemeester Tjepke Haitsma Mulier, is nog een merkwaardige geschiedenis verbonden. Nadat diens eerste vrouw elders zonder problemen vijf kinderen had gebaard, werd de geboorte van het zesde kind in deze woning gevolgd door haar plotseling overlijden in het kraambed. Zijn tweede vrouw onderging, na het baren van haar eerste kind in 1885 het zelfde lot. Mulier bouwde toen maar

een nieuw huis, "Beau Regard" aan de Zwiepse Weg, en liet zijn derde vrouw veiligheidshalve toch maar bevallen in Vorden! Mijn schoonpapa was daarvan het resultaat. Willems geboorte in 1927 in diezelfde ominouse kraamkamer werd gevolgd door een ernstige thombose van Mama! Toeval?? Of zijn er toch lokale oorzaken van thrombose? Mijn leermeester, prof. de Snoo geloofde vast in een lokale praedispositie, waarom hij het bestaan van een "thrombococ" veronderstelde. Tot op heden is de lokale factor niet opgehelderd.

De pastorie aan de Emmastraat had een forse tuin met een enorme perenboom. Wij brachten mandjes met die heerlijke, maar slecht houdbare vruchten rond naar Jan en Alleman. Achter die tuin had je de zandweg "De Bleek", waaraan Hillebrands even verderop woonde. Achter de Bleek lag de stadsgracht, nu verkeersweg. Aan de overkant op het bolwerk stond een eenzaam, romantisch, uit de gracht gevist kanon. Voorbij Hillebrands aan de Bleek, op de hoek van de Kastanjelaan, woonde dokter Hielkema, alias "Wilde Kees": hij botste met zijn auto nogal eens tegen een boom. "Wilde Kees" was de vorige bewoner van ons huis.

In Januari 1921 kwam Herman Fourie uit zijn gemeente Erasmus in Transvaal naar Nederland om er te promoveren. Zijn oude vrienden, Vader en Piet de Vey Mestdagh, waren zijn paranympen. Ook leende hij f3.500,-- om oude Nederlandse schulden af te betalen!

April 1925 ontving Vader een beroep naar Joure. Hiervoor heeft hij bedankt.

Eind Juli tot begin September 1926 reisde Vader in gezelschap van een dozijn anderen - onder wie Piet de Vey Mestdagh - naar Palestina. Het was er maar *"een vuil boeltje. Bijna allen hadden eenige dagen diarree. In Caïro had ik kou op de maag gevat en voelde mij onplezierig. Piet M. kreeg het in Nazareth en voelde zich eenige dagen diep ellendig. Van de warmte heb ik geen last gehad, hoewel het zweet mij van 't gezicht stroomde."* Die voor een theoloog zo belangrijke reis is betaald met een voorschot op Papa's erfenis. Het Lochems tractement bedroeg slechts f1.800,--, naast vrij wonen en de door Hillebrands georganiseerde emolumenten.

Een voorname plaats in het leven van mijn ouders namen twee Duitse vrouwen in: de Saksische dienstbode Emma Erckert, wier "Apfeltorten" onvergetelijk zijn en de aardige intelligente kinderjuffrouw Fröhlich, die haar naam alle eer aan deed. Wij waren niet weinig verrast in de dertiger jaren te vernemen, dat zij, inmiddels gehuwd met een Duits fabrikant, een enthousiast aanhangster van Hitler was geworden. Andere kinderjuffrouwen waren Anna de Jong, die wegens haar onuitroeibaar heimweh naar Scharnegoutum maar kort is gebleven. En Cor van Veldhuizen, die zich onsterfelijk heeft gemaakt toen Kees zich op de logeerkamer op de eerste verdieping had opgesloten en er niet meer uit kon. Met behulp van de raamblinden klom zij onvervaard de zijgevel van het huis op naar de eerste verdieping, waar zij de logeerkamer in dook. Broer Pieter hernieuwde later de vriendschap toen hij op zijn jaarlijks verblijf in Cannes logeerruimte van haar kon huren.

In 1928 ging Vaders grote wens in vervulling: hij werd in Middelburg beroepen. Op 8 Juli preekte hij zijn afscheid in Lochem, waar de gemeente ontroerende blijken gaf van haar aanhankelijkheid.

Dat beroep naar Middelburg is niet vanzelf gegaan. Aan Vader werd ook door anderen getrokken. Hij kreeg een beroep naar Giethoorn - waarvoor hij dus heeft bedankt -, en stond bij een zestal voor een vacature in Charlois, wat uiteindelijk niet tot een beroep heeft geleid.

Middelburg was twee kiesverenigingen rijk: "De Naam des Heeren is een Sterke Toren" en "Schrift en Belijdenis". De laatste was confessioneel en dus de enige die zeggenschap had bij het vervullen van de vacature, ontstaan door het vertrek van de confessionele ds. Jonker. Aanvankelijk ging de voorkeur van de meesten - o.a. van L. Dekker, voorzitter van de kiesvereniging - uit naar een ds. Blankhart. Voor een beroep van Vader werkte ijverig de

schoenmaker Allewijn, een volgeling van Vader in Doesburg, die inmiddels naar Middelburg was verhuisd. In het bijzonder juichte hij Vaders gewoonte toe, om zijn preek in drie punten te verdelen. *"Dat doet hier niemand!"* Voorts J.F. Vermeulen, ex-Rotterdammer, directeur der Gemeentereiniging, vriend van Oom Piet de Vey Mestdagh, die van die zijde krachtig was aangespoord. En de ouderling J. Dronkers Sr., die als één der hoorders, onder de indruk was van Vaders optreden in Lochem. Bij de eindstemming van de kiesvereniging werden tenslotte toch 74 van de 81 stemmen uitgebracht op Vader.

15 Juli 1928 vond Vaders bevestiging plaats - door Oom Piet de Vey Mestdagh - in de Nieuwe Kerk, waar 's middags Vader ook zijn intrede hield (de "bevestiger" wordt gekozen door de predikant die zijn intrede doet; Oom Piet dVM stond toentertijd in Rotterdam). De som van de tractementsdelen bedroeg f4.500,--, plus nog een tweetal niet gespecificeerde bijdragen, samen dus ±f5.000,--. Een belangrijke vooruitgang, mede mogelijk gemaakt, doordat het aantal predikantsplaatsen van 6 naar 5 werd gereduceerd. De vertrekkende vrijzinnige ds. Cannegieters kreeg geen opvolger.

Wij betrokken aanvankelijk "Het Cromhout en de Gouden Lelie", Dam Zuidzijde No. 77, vrij gekomen door het overlijden van de vorige bewoonster, mevrouw Koole. Het was donker: aan de voorzijde kwam nooit zon binnen, aan de achterzijde slechts mondjesmaat. Slechts één huis-scheidde ons aan de oostzijde van het Kuiperspoort straatje. Achter dat huis stonden bijgebouwen, die grotendeels niet bij onze burens, maar bij ons huis hoorden. De tuin had aan de achterzijde een overdekte uitgang naar de Kuiperspoort. De ruimte boven dat gangetje hoorde weer bij een huis, dat zijn voordeur had aan de Kuiperspoort. Aan de westzijde woonde de weduwe Munters, waarmee de kleine Willem spoedig innige betrekkingen had.

De geringe bloei van Middelburg was oorzaak, dat Papa in 1936 (?) voor f6.000,-- twee huizen aan de Rouaanse Kaai kon kopen. Het kleinste werd verhuurd, het grootste, "Het Witte Hardt" op No. 33 was een kapitale woning. De voorzijde, slechts een deur en twee ramen breed, werd door een lange gang, waarvan zich ter linker zijde - achter het voorste huisdeel - een binnenplaats bevond, verbonden met een door het echtpaar Hurgronje-Snoeck in de 18e eeuw gebouwd achterdeel, dat in de breedte met vijf voorgevels correspondeerde. De voorzijde - met op de verdieping Vaders grote studeerkamer, voorzien van een balkon - had 's morgens volop zon, waarom wij dit vertrek voor de koffie na de preek dikwijls de voorkeur gaven. De achterzijde was rechts, achter de eetkamer, uitgebreid met een - stilistisch afschuwelijke - serre met rieten stoelen. 's Zomers kon het daar zo heet zijn, dat het er niet was uit te houden. Dat grote huis, dat nu dienst doet als kantoor voor een hele groep advocaten, had een enorme kelder, die met een luik - voor het binnen brengen van kolen! - verbonden was met de kaai. Een bijzonder dikwandig afgescheiden deel had voor een notaris als safe dienstgedaan, maar werd door Vader gepromoveerd tot wijnkelder. Het achterste deel bood ruimte voor de pingpong tafel. Het was door een tweetal deuren met de weinig hoger gelegen ruime tuin verbonden. Daarachter liep het weggetje, dat de Rouaanse Kaai verbond met de Kuiperspoort. Dat leende zich door zijn helling uitmuntend voor de door ons in de zomer georganiseerde wedstrijden ringsteken op de fiets! Remmen was verboden, zodat de kleinen door hun mindere snelheid een eerlijke kans kans kregen. De zolder had aan de voorzijde twee kleine logeerkamers, aan de achterzijde een ruim vertrek voor de twee inwonende dienstmeisjes. Dat waren langdurig twee zusters uit Serooskerke, Suze en Corrie den Hollander. Als kinderjuffrouw fungeerde in onze gymnasiumtijd een uit den Haag afkomstige Mevrouw Louwers, die lange tijd een kamer had bij mevrouw Munters. De vorige bewoners hadden "Het Witte Hardt" (d.w.z. het witte/zilveren hert, een symbool uit de heraldiek) gebruikt als pension, waarvoor veel grote kamers tot kleine ruimten waren versnipperd. Maar

die ontsiering is door Vader weer ongedaan gemaakt. Ook liet hij de firma Braat te Delft een centrale verwarming aanleggen, die gestookt werd met "nootjes IV", goedkope kleine stukjes steenkool, naar ik meen een afvalproduct van de mijnen. Braat zette door, tegen de zin van Vader in, om de schoorsteen daarvan te bouwen in de schoorsteen van de haard van de eetkamer. In tegenstelling tot de boze vermoedens van Vader was hij er heilig van overtuigd, dat die toch nooit meer nodig zou zijn. *"Oorlog, kom, kom, dominee, die komt er nooit meer!"* Toen die wel kwam en de aanvoer van de nootjes stopte, is die schoorsteen toch weer geschikt gemaakt voor een in de eetkamer geplaatste kachel.

Vader trok - vooral in het begin - heel volle kerken. Dat wekte de jaloezie op van sommige minder bedeelde collega's. Zeker even volle kerken had de eerbiedwaardige en bijzonder aardige grijsaard ds. de Visser, die bijna blind was en daarom geheel uit het hoofd preekte. Verder was daar ds. van Empel, een brutale hond, die, om het tractement aan te vullen, ook fungeerde als één der twee bibliothecarissen van de Provinciale Bibliotheek. Een machtige sensatie wekte het neerslaan van Van Empel in de Lange Delft door de echtgenoot van een vrouw, waarmee hij een affaire had.

Vaders medestander in zijn confessionele overtuiging was ds. Tjebbes. Deze al oude man had niet de gave van het woord en preekte voor nagenoeg lege kerken. Er is een tijd geweest, dat de verbitterde Tjebbes samen met Van Empel het Vader heel moeilijk heeft gemaakt op de wekelijkse bijeenkomst van de Middelburgse predikanten, het zogenaamde "ministerie". Vader, van huis uit een verlegen man, geenszins een ad rem debater, was daartegen weerloos. Hij revancheerde zich vaak, door daarna thuis aan de lunch de discussie caricaturaal na te bootsen, waarbij zijn imitatievermogen grote hoogten kon bereiken. Willem kon aan deze virtuele discussies grootse bijdragen leveren. Dat neemt niet weg, dat Vader zich bij de brede belangstelling, die zijn Schriftuitleg opriep, gelukkig heeft gevoeld. De waardering die hij oogste, uitte zich ook in uitnodigingen voor tal van nevenfuncties.

30 April 1930 verwierf hij het "Diploma van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen", toen nog een vraaggezelschap.

11 Februari 1935 werd hij door de minister van Justitie van Schaik - met ingang van 1 Maart - benoemd tot "Protestantsch Godsdienstleeraar bij het Huis van Bewaring te Middelburg", tegen een jaarwedde van f266,--.

October 1935 werd hij - als vertegenwoordiger van Zeeland - gekozen tot bestuurslid van Bartimeüs, "de Vereeniging tot bevordering van Christelijke opvoeding en onderwijs van blinde kinderen en jonge lieden te Zeist".

October 1935 werd hij tevens lid van het hoofdbestuur van "Kerkherstel", welke stichting een reorganisatie van de Nederlandse Hervormde Kerk nastreefde.

Verscheide jaren was hij bestuurslid van het gesticht voor krankzinnigen "Vrederust" te Bergen op Zoom.

Dan was hij nog bestuurslid van "Kinderzorg" te Middelburg. En voorzitter van de Zeeuwsche Hervormde Diaconesseninrichting, die haar zusters betrok van het huis "Bronovo" te 's Gravenhage. Daardoor logeerde de predikant-directeur van Bronovo, H.J. (Herman) Dijkmeester, wanneer hij het contact onderhield met de zusters van het huis, vaak bij ons.

Vader was voorzitter van de Hervormde Diaconieschool aan het Molenwater en van de Christelijke School in de Singelstraat. Later werd hij nog curator van het Stedelijk Gymnasium. Daarnaast bestuurslid van de Vereeniging tot Oprichting van een Christelijk Lyceum in Goes. Als curator van het Gymnasium wilde hij niet pleiten voor een dergelijke instelling te Middelburg. Later is die er toch gekomen.

In de kerk was hij vanaf 1935 lid, vanaf 1942 assessor en tenslotte 1942-1945 voorzitter, van het Classicaal Bestuur Walcheren. Daarna weer lid tot 1951. Hij was één der twee redacteuren van "Gemeenteleven", het orgaan van de N.H. Kerk te Middelburg, zo lezen wij bij de herdenking van zijn 25-jarig ambtsjubileum in 1937.

"17 Mei 1940 hebben de Duitsers Middelburg gebombardeerd met brisant-, maar voornamelijk met brandbommen. Middelburgs centrum werd één brandende puinhoop, de markt met stadhuis, Lange Delft en Burg, de twee kerken, bij en met de Lange Jan, de Abdij, de Balans. Omstreeks 18 uur werden wij door Nederlandse soldaten gesommeerd ons huis onmiddellijk te verlaten nadat kort tevoren een scheepsgranaat op onze stoep was ontploft!" Aldus broer Kees in zijn Oorlogsherinneringen. Vader, Moeder, Kees en Willem sliepen op ter Hooge. De brand, begonnen op de Dam bij huize "De Steenrotse", vorderde op de Rouaanse Kaai tot op slechts 5 huizen afstand van "Het Witte Hardt". Die redding dankten wij aan het nog juist bijtijds draaien van de wind. Ook in November 1944 vielen er granaten en een bom in onze omgeving. Voor de oorlogsschade aan ons huis is later f2.750,-- vergoed.

Toen Walcherens dijken op vier plaatsen door de Geallieerden lek gebombardeerd waren en het eiland onder stroomde, gingen onze ouders tientallen evacué's herbergen, over welke ervaring de Hr. C.C. Kamermans met veel waardering voor onze ouders heeft gepubliceerd.* Dankbaar waren Vader en Moeder, dat zij zelf, maar ook al hun zes zonen, de oorlog hebben overleefd. Als gevangenis-predikant heeft Vader ook geestelijke steun moeten lenen aan zijn oudste zoon Pieter, nadat die op 20 April 1942 was gearresteerd. Op Zondag 19 April had die namelijk in de Oostkerk een aankondiging van de Synode van de N.H. kerk voorgelezen van de volgende inhoud: *"Over rechteloosheid, onbarmhartigheid en opdringen van het Nationaal Socialisme. Drie grondslagen van ons volksleven zijn en worden aangetast: de gerechtigheid, de barmhartigheid en de vrijheid van geweten en overtuiging, die verankerd liggen in het Christelijk geloof. Over de rechteloosheid, de onbarmhartigheid tegenover het Joodse volksdeel en het opdringen van een, recht tegen het Evangelie ingaande nationaal-socialistische levens- en wereldbeschouwing heeft de Kerk haar getuigenis gegeven. In den jongsten tijd werd ingegrepen op het gebied van het Christelijk onderwijs, waarbij de organen voor dat onderwijs, de 'Schoolraad voor de Scholen met den Bijbel' en de 'Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs', aan ons Christenvolk werden ontnomen. Thans is weder op ander terrein ingegrepen, namelijk in den arbeid en het bestaan van de 'Christelijke Vereeniging voor de verpleging van lijders aan vallende ziekte', 'Meer en Bosch', 'Bethesda Sarepta', met al de daaraan verbonden ernstige gevolgen. Deze voorbeelden toonen, dat de arbeid onder ons volk op den grondslag van het Evangelie van Jezus Christus steeds meer aan zwaren strijd is onderworpen, waarbij door velen het offer van hun vrijheid wordt gebracht. Het is daarom, dat de Kerken dezen nood willen brengen voor Gods troon en Hem willen bidden om uitkomst."*

Op deze Synodale afkondiging sloot Pieter aan met een zo krachtige opwekking om principieel te blijven tegenover de bezettende macht, dat de Officier van Justitie van der Feltz hem daarover een byzonder complimenteuse brief schreef.

Door het ambt van gevangenis-predikant had Vader ook gelegenheid om berichten van door de Duitsers gevangen genomen politieke gevangenen door te geven aan hun familie of organisaties. Een moedig optreden, dat wel byzonder is gewaardeerd. De laatste jaren nam Papa's energie af. Het huis- en ziekenbezoek werd minder frequent. Dikwijls troffen wij hem

* Gepubliceerd als "Evacué op de Rouaanse kaai 35" in een bundel verhalen uit de bevrijdingstijd getiteld: "Chocola, witbrood en tranen". ISBN 90-74576-07-9.

verdiept in een Havank of in de prachtig vertaalde en geïllustreerde belevenissen van Sherlock Holmes, waarbij het genot van pijp of sigaar zelden ontbrak.

17 December 1947 kreeg Vader een galkoliek. 29 Januari 1948 werd zijn galblaas weggenomen door de chirurg Okker te Middelburg. Byzonder daarbij was, dat daarvoor de anaesthesist Roberts uit Utrecht overkwam, een Engelsman, die deze nieuwe medische verworvenheid in Nederland introduceerde. Piet en Willem hebben bloed voor Vader afgestaan. Tijdens logies in "De Kap" te Warnsveld in April daarop volgend kreeg hij bovendien een ontstoken knie. Pas 8 Augustus 1948 was hij zo ver hersteld, dat hij voor het eerst weer preekte - in zijn geliefde Oostkerk.

Juli 1952 legde hij het ambt neer, werd "emeritus". Wel heeft hij nog menige kerkdienst geleid op Walcheren en Zuid Beveland. Meestal werd hij naar zijn bestemming gereden door zijn trouwe aanhanger de Nood, die aanvankelijk een oud fordje ter beschikking had, nog heel hoog op de wielen. Ik herinner mij dat op zekere Zondagmorgen dit voertuig plotseling stil hield, terwijl één der wielen in zijn eentje met grote snelheid voor de auto uit reed. In de laatste jaren was de Nood één van de twee aan Vader toegewezen ouderlingen geworden. Op 1 Maart 1957 reden Vader, Moeder en het echtpaar de Nood naar een door hem geleide eredienst en wel in Lewedorp op Zuid Beveland vlak over de Sloedam. April 1957 voelde Vader een grote vermoeidheid over zich komen. Deze deed zich vooral voor bij het bestijgen van de trap. Intern onderzoek bracht geen enkele afwijking aan het licht. Nadat Vader op 7 April met veel moeite de trap opgeklommen was, verloor hij het bewustzijn. De volgende dag deed zich hetzelfde in nog erger mate voor. Met hulp van het personeel van de notaris, die het voorste huisdeel had gehuurd, is Vader toen naar bed gebracht en wel in zijn geliefde "zaal", de grote, zonnige huiskamer links aan de achterzijde van het huis, zodat Vader en zijn zorgende gade het verder trappenlopen werd bespaard. Ook toen bracht onderzoek van longen en hart - met E.C.G. - geen afwijking aan het licht. De ziekte geschiedenis samen met de negatieve bevindingen aan hart en longen zijn kenmerkend voor een thrombose - of embolie - in de longslagader: het verhaal van Jan Stoop kun je ernaast leggen. Maar de diagnostiek was toen nog niet zo ver. Op 1 Mei is Vader overleden, maar niet voordat hij aan enkele aanwezige zonen de aartsvaderlijke, Oud-Testamentische zegen had meegegeven.

De rouwdienst op Zaterdag 4 Mei werd op indrukwekkende wijze geleid door zijn oudste zoon Pieter. Daarbij waren uiteraard alle Middelburgse collega's aanwezig, onder wie zijn opvolger Dijckmeester, die samen met ds. van Houte slippendrager was. Vader werd begraven in een grafkelder op de begraafplaats in Goes, die door zijn neef Henri J. van Voorst Vader ter beschikking was gesteld. Diens moeder, tante Arnolda C. van Voorst Vader - Kolff was daar in 1936 ter aarde besteld.

Dit verslag is stellig onvolledig zonder iets over zijn karakter en gedrag te vertellen. Ds. Dippel schreef in "Gemeenteleven" toen Vader zijn 25-jarig ambtsjubileum vierde: *"Een opvallend vriendelijke man. Daardoor heeft hij geen vijanden en wordt hij bij beslissingen over een functie altijd met algemene stemmen gekozen. Hij is bedachtzaam, gebruikt weinig woorden. Daardoor versprekt hij zich ook niet, hoeft nooit een bewering terug te nemen. Zijn gedrag is waardig. Zijn vriendelijkheid verhindert niet, dat hij in principiële zaken vasthoudend kan zijn. Zo weerde hij zich geducht in Kerkherstel."* Hij was eerder 'Johannes' dan 'Paulus'.

Voor ons, zijn zonen, was Papa een mild en zeker gezien opvoeder, met een groot gevoel voor humor. Hoogtepunten waren de twee weken durende vacaties, die hij zich jaarlijks gunde, alleen vergezeld door één zijner zonen. Meestal was het reisdoel Knokke, maar het kon ook Ostende of Spa zijn. Zijn grote behoefte om alleen te zijn schiep wel een zekere afstand,

beslist groter dan die tussen ons en Mama. Nu was Moeder dan ook wel een heel byzondere vrouw, die aan een - Frans aandoende - kwikzilverachtige beweeglijkheid een enorm warm gevoel paarde voor het meerendeel der mensenkinderen. De toewijding aan haar kinderen was grenzenloos. Alleen diegenen, van wie *"de ogen niet goed stonden"* waren van haar sympathie uitgesloten. Bij van Empel en Tjebbes stonden de ogen niet goed! Buitengewoon goed echter bij die van Clarus en Doortje Kruyder. Zij was een achternichtje van Moeder, hij directeur van de groothandel in ijzerwaren De Jager te Middelburg met een onuitputtelijke voorraad geestige verhalen. Zij hebben Vader en Moeder vooral na de oorlog met onvolprezen trouw ter zijde gestaan.

Vader was te goed van vertrouwen. Bij voorbeeld als er een man aan de deur kwam met een droef bedelverhaal. Moeder die dan wel een glimp van de man had opgevangen, ergerde zich dan aan Vaders goedhartigheid. Terwijl zij allang gezien had, dat de ogen van de sprookjesverteller niet deugden. Diezelfde argeloosheid leidde tot een merkwaardig vertrouwen in kwakzalvers en hun middelen. Daarin ging moeder, een traditie van haar ouderlijk huis voortzettend, wel mee. Tot niet geringe verontrusting steller dezès, opgevoed in heilig wantrouwen in niet bewezen beweringen.

Vader was ook een homo ludens. In Lochem had hij ons de beginselen van het tennisspel bijgebracht. Wij mochten dan gebruik maken van de baan bij hotel "De Luchte" op de Zutphense Weg. Als student was hij een fervent whist speler geweest. Die kunst bracht hij ook zijn zonen bij. Dat stuitte op de algemene overtuiging bij het Christenvolk dat het kaartspel "des Duivels prentenboek" was, en het spelen daarmee zeer goddeloos. Om zijn zo kostbare reputatie te beschermen - en daarmee het vermogen om invloed op andermans zielen te kunnen uitoefenen - mocht dit spannend tijdverdrijf vrijwel uitsluitend op Zondagavond worden beoefend, als "de maagden" bij hun ouders in Serooskerke verbleven. Kwamen die thuis of kwam er onverwacht bezoek, dan werden die duivelsprenten haastig onder kranten geschoven.

Het hoorde tot zijn gewoonten bij bepaalde gebeurtenissen een passend vers te citeren, telkens het zelfde vers bij de zelfde gebeurtenis. Zo kon de zoon, aan wie de slaapkamer naast die van zijn ouders was toegewezen, 's morgens gewekt worden doordat in het belendend vertrek klonk: *"Zacht zingen de golven een wiegelied / Voor wie in de baren het leven liet."* De vaste begeleiding als vader na zijn nachtrust, de po uit de pottenkast ter hand nam. Morste hij of stootte hij een teen aan een stoel, dan klonk het: *"Veel rampen zijn des vromen lot!"* Een geliefd vers tijdens het wandelen was:

Zeg, kindlief, hebt gij in het woud,
Mijn jachtgezellen ook aanschouwd,
Of hondgebas vernomen?
Ik ben te ver vooruit gereên,
Kom, kindjelief, staak dat geweên!

Maar, ach, die koontjes zo verbleekt,
Dat oog daar bitter leed uit spreekt,
Die tranen, niet te stelpen,
Getuigen van een dieper smart.
Kom kindjelief, ontsluit uw hart.
Misschien kan ik u helpen.

De geschiedenis eindigt dan daarmee, dat de spreker, die zich als de koning van Engeland ontpopt - aan wie nog in de vorige eeuw magische krachten werden toegeschreven - naast de zieke moeder van de huilebalk knielt en haar door zijn gebed geneest. Het subtiel was, dat het declameren stellig onverholen spot met het drakerige, bombastisch vers inhield, maar dat toch ook een zekere ontroering over het drama voelbaar was.

Willems slaapkamer in de oorlog - zijn gymnasiumtijd - was de "Kikkerkamer". Deze voormalige badkamer droeg die naam, omdat de wand was bekleed met tegels, waarop kikkers afgebeeld waren. Die kamer was - als de "Witte kamer" aan de andere kant - gelegen naast het ouderlijk slaapvertrek. Vader en Willem begonnen de dag vaak met een beurtzang: om de beurt zongen zij een regel van een zang, bijv. de volgende:

Komt, laat ons voortgaan, kinderen.
De avond is nabij!
Het stilstaan kan licht hinderen
In deze woestenij.
Komt, sterkt opnieuw de moed;
De wandelstaf geheven
Om hemelwaarts te streven.
Zo wordt het einde goed!

Natuurlijk werd het woord "hemelwaarts" vervangen door boterhamwaarts, lessenwaarts of Mammawaarts e.d.. Mama was immers al lang naar woonkamer of keuken afgedaald om te "redderen" als de heren zich moed gingen inzingen om de "woestenij" van een nieuwe dag binnen te gaan. Voelde hij zich niet goed of bespeurde hij bij het ontwaken tegenzin om zich uit de sponde te verheffen, dan klonk het:

Ταλαιπωρος ἐγὼ ἀνθρώπος. Τίς με ρυγεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου.

Vertaald: *"Ik, ellendig mens! Wie zal mij verlossen uit het lichaam van deze dood?"* Paulus' klacht in Romeinen 7: 24.

De waarschuwing aan Phaëton, als die voor het eerst de zonnewagen zal gaan besturen: "In medio tutissimus ibis" - "In het midden gaat gij het veiligst" - heeft ons menigmaal in de oren geklonken. Voorts "γινωτι σεαυτον": "Ken uzelf." Tevens "μηδεν αγαν": "(Doe) niets overdreven". En, niet te vergeten, als Mama aanwezig was: "Vari' et mutabile semper femina": "De vrouw is een veranderlijk en wispelturig wezen".

Graag citeerde hij Willem Kloos, zodra wij het Domburgse strand betraden:

De Zee, de Zee klotst voort in eindeloze deining,
De Zee, waarin mijn Ziel zich-zelf weerspiegeld ziet;
De Zee is als mijn Ziel in wezen en verschijning,
Zij is een levend Schoon en kent zich-zelven niet.

Maar vooral de akelig melodramatische verzen van Jacques Perk rolden verheugd van zijn lippen:

Ik ben geboren uit zonnegloren
En een zucht van de ziedende zee,
Die omhoog is gestegen, op wieken van regen,
Gezwollen van wanhoop en wee.

Natuurlijk ook het vers dat Spinoza's huis in Rijnsburg nog steeds siert:

Ach! waren alle Menschen wijs,
En wilden daarbij wel!
De Aard waar haar een Paradijs,
Nu isse meest een Hel.

Hoogtepunt van vreugde was de gemeenschappelijke declamatie aan de maaltijd van het

FEMINISTENLIED

Meisjes van de H.B.S.
Gaan als schapen naar de les,
Denken over sommen na
in de mathematica!

Wij, vrouwen niet van gisteren
Zijn druk aan het feministeren!
De vrouw, de min, de maagd,
De hele boel, die klaagt.

De vrouw wil hoog geëerd

(Vader en zes zonen gaan uiterst rechtop zitten en kijken triomfantelijk rond)

En bovendien geleerd zijn!

(De vingers tot bril gevormd voor de ogen brengend, intens studierend)

Maar het onderste uit de kan

(Zeven rechter vuisten verdwijnen onder de tafel)

Zijn de rechten van de man!

(Alle zeven vuisten komen via maximale heffing met een daverende slag neer op het tafelblad, gevolgd door hevig servies gerinkel en opspringende kopjes. Mama houdt haar handen aan de oren en speurt of er niets is gebroken!)

Maakt Vader bij de volgende maaltijd aanstalten om met zijn nakroost dit vers nog eens te repeteren om het goed in hun geheugen te prenten - een opzet, waarin hij, zoals U leest, uitnemend geslaagd is - dan smeekte Moeder: "*Niet weer, man!*" Als jongen uit beschaafd milieu had Vader wel pianoles ontvangen, maar in het spel slechts beperkte vorderingen gemaakt. Het eindresultaat was dat hij uit zijn hoofd drie nummers ten gehore kon brengen: een kort stukje dat zich beperkte tot de vijf noten: do, re, mi, fa, sol; een lief walsje van onbekende herkomst en als pronkstuk de eerste van de "Trois sonatines faciles" van Ludwig van Beethoven. Op het eerste zo heerlijk primitieve wijsje heeft de derde zoon het volgende, voortaan bij feestelijke gelegenheden gezongen gedicht vervaardigd:

VAN VOORST VADER LIED

Wij zijn van Voorst Vader,
Eén familieschaar;
Staan elkander nader
Nog dan de sigaar.

DE ZONEN: Amalia,** o Papa,
Wij minnen U teder.

OUDERS; 't Is wel raar,
Kinderschaar,
Doch minnen U weder!

SAMEN: Oost noch West, zandwoestijn
Kunnen ons niet scheiden.
Maar elk best V.V.V.festijn
Zal ons steeds verblijden.

** Bijnaam van Moeder, ontleend aan een door Vader geciteerd blijspel:
"Amalia, bemint gij den graaf met het vuur eener eerste liefde?"

Wij hadden een byzondere vader. Een type mens, waarvan de jongste generatie zich bijna geen voorstelling meer kan maken. Immers, hij wijdde zijn hele leven daaraan, de Christelijke boodschap aan anderen mee te delen en hen daarmee gelukkig te maken, zowel in dit leven als in het met grote stelligheid verwachte leven na de dood. Wat die roeping precies inhield, wordt ons duidelijk, als wij de beroepingsbrief van zijn eerste gemeente, Nederhemert, citeren:

"De kerkeraad der Hervormde Gemeente te Nederhemert, heden wettig bijeen gekomen, ter zake van de beroeping van eenen herder en leeraar naar de kerkelijke verordeningen, gezien de acte van collatie, in gevolge de stemming van de daartoe gerechtigden, heeft goedgevonden te beroepen, gelijk hij beroept bij deze, tot herder en leeraar dezer Gemeente den Eerwaarden P.J.F. van Voorst Vader, candidaat tot den Heiligen Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland en zulks op zoodanig traktement en zoodanige emolumenten, als aan deze standplaats verbonden en in de annexe opgave vermeld zijn.

De kerkeraad, deze beroeping ter kennis van den Eerwaarden P.J.F. van Voorst Vader brengende, vertrouwt, dat hij, deze beroeping opvolgende, na de approbatie van het daartoe kerkelijk gezag verkregen te hebben, ten spoedigste tot de Gemeente zal overkomen, om door leer en voorbeeld, bestuur en opzicht, alles te doen, wat een herder en leeraar, overeenkomstig Gods Heilig Woord, volgens de verordeningen van de Nederlandsche Hervormde Kerk, betaamt; in zonderheid door het verkondigen van het Evangelie en het bedienen van den H. Doop en van het H. Avondmaal op de bij de Gemeente vastgestelde tijden; het vertroosten der zieken, het bezoeken der gemeenteleden aan hunne huizen, en door het onderwijzen van de bijbelsche en kerkelijke geschiedenis en van de geloofs- en zedeleer van den Christelijken Godsdienst in catechisatiën, gedurende het gansche jaar wekelijks te houden; terwijl de kerkeraad wederkeerig al die achting, liefde en medewerking belooft, welke den rechtgeaarden Evangeliedienaar toekomt.

Gedaan in onze vergadering te Nederhemert den 15 Dec. 1911.

De kerkeraad der Nederlandsche Hervormde Gemeente te Nederhemert.

(w.g.) J.A.ten Bokkel Huinink.	Ouderlingen	D. Clewits.
h.t.Praeses		A. Volbeda Oud
Consulent		H.G. Heuveldinken
		J.W. van Rossum
	Diaken	A. van Oijen

De ondergeteekende, candidaat tot den Heiligen Dienst bij het Prov. Kerkbestuur van Friesland, te Amersfoort, verklaart, dat hij in vertrouwen op de hulp des Heeren het beroep naar de Nederd. Herv. Gemeente te Nederhemert aanneemt.

Kampen, 29 December 1911

Dat is voor de gemeente, maar vooral voor de "candidaat tot den Heiligen Dienst" een extreem idealistische opgave en allerm minst een gemakkelijke. Die vaste overtuiging van een oneindig goed God - waarvan hij al in opstellen op het Gymnasium had getuigd - was door alle ellende op deze wereld niet te schokken. *"Ach, de Hemelse Vader weeft zijn tapijt der lotgevallen. Wij kijken tegen de onderzijde aan en kunnen van het patroon niets begrijpen. Straks, als wij boven zijn en de andere kant zien, dan zullen we het begrijpen!"*

Vader zou zich dood geërgerd hebben aan die dominees, die niet meer de "Blijde Boodschap" verkondigen willen, maar alleen samen met de gemeente op zoek willen gaan naar de waarheid. Alsof die al niet 2000 jaar geleden geopenbaard is!

Dat rotsvast vertrouwen - hoe onbegrijpelijk ook voor sommige van zijn broers en zonen - was indrukwekkend en eerbiedwekkend.

Eindhoven, 1998-1999

BIJLAGEN

- I. Portretfoto van ds. P.J.F. van Voorst Vader (1886-1957). Uit: vVV-archief.
- II. Fotocopie van een artikel dd 10-05-1952 in de Provinciale Zeeuwsche Courant vanwege het emeritaat van ds. P.J.F. van Voorst Vader, vlak na zijn 40-jarig jubileum als predikant. Uit: vVV-archief.
- III. Brief van ds. C. Verloop d.d. 05-05-1915 aan ds. P.J.F. van Voorst Vader. Uit: vVV-archief.
- IV. Idem, brief d.d. 31-07-1915
- V. Orde van dienst en prediking door ds. P.J.F. van Voorst Vader (1913-1999) in de rouwdienst bij de begrafenis van ds. P.J.F. van Voorst Vader (1886-1957), Nieuwe Kerk, Middelburg, 4 mei 1957. Addendum: Begrafenisformulier. Uit: vVV-archief.

BIJLAGE I

Portretfoto van ds. P.J.F. van Voorst Vader, 1886-1957

Fotocopie van een artikel dd 10-05-1952 in de Provinciale Zeeuwsche Courant vanwege het emeritaat van ds. P.J.F. van Voorst Vader, vlak na zijn 40-jarig jubileum als predikant.

VEERTIG JAAR PREDIKANT.

DS. VAN VOORST VADER WERD EEN ECHTE MIDDELBURGER

Op 1 Juli sluit grijze voorganger een rijke
levensperiode af.

„Ik voel me echt Zeeuw, ik voel me hier thuis”. Als ds P. J. F. van Voorst Vader, de grijze voorganger van de Ned. Hervormde gemeente te Middelburg, deze woorden spreekt, weet men, dat hij niet zo maar een phrase in de mond neemt. Hij heeft zijn hart aan Zeeland en wel in het bijzonder aan Middelburg verpand, niet zozeer omdat hij zelf van Zeeuwen afstamt, maar omdat hij zich in de 24 jaar, dat hij er zijn ambt heeft vervuld, één is gaan voelen met degenen, die hij mocht dienen. Op 1 Juli zal hij zijn werk neerleggen, maar het is hem gegeven tevoren nog — op 12 Mei — zijn 40-jarig jubileum te beleven. Veertig jaren, waarin deze pastoor is vergrijsd, maar waarin hij niets van zijn beminnelijkheid, zijn diepgevoeld medeleven met zijn mensen en zijn bewonderenswaardige activiteit heeft verloren. Dat mag hem én zijn gemeentenaren tot voldoening en vooral tot grote dankbaarheid stemmen.

DS. P. J. F. VAN VOORST VADER.

In de intieme sfeer van zijn studievertrek trekt ds Van Voorst Vader bedachtzaam aan zijn sigaar en blikkt in gedachten in het verleden. En dan vertelt hij, hoe hij Middelburg reeds vroeg leerde kennen. Toen hij anderhalf jaar oud was, werd zijn vader daar benoemd tot rechter. In de jaren van de jongenskiel — hij woonde er tot zijn tiende jaar — heeft hij in de Zeeuwse hoofdstad gewoond en hij behield er een aangename herinnering aan. Hij was dan ook aangenaam verrast, toen hij vele jaren later in Lochem, zijn derde standplaats, op een goede Zondag hoorders van de Hervormde gemeente te Middelburg in de kerk aantrof en met vreugde nam hij het vervolgens op hem uitgebrachte beroep aan. „Het heeft mij nooit gespeten, dat ik in Leiden, waar ik later op een drietal werd geplaatst, niet werd beroepen; ik ben blij, dat ik in Middelburg mocht blijven werken”, zegt hij.

Veel heeft ds Van Voorst Vader in de loop der jaren zien veranderen, in de stad, maar ook in de Kerk en in zijn gemeente. De nieuwe Kerkorde vindt hij een grote vooruitgang, zo goed als de daaruit voortvloeiende verdeling van de gemeente in wijken met aparte kerkeraden. „De mensen

worden nu meer geactiveerd”, meent hij. „Vroeger moest de dominé alle, alleen doen en dan bleef uiteraard veel nuttig werk ongedaan. Ik heb het nog meegemaakt, dat de arbeid van de ouderlingen zich beperkte tot geleide van de predikant naar de kansel. Overigens moet een dominé tegenwoordig heel veel vergaderingen bijwonen”.

Voor ds Van Voorst Vader geldt dit wel in het bijzonder, want groot is het aantal verenigingen en colleges, waarin hij zitting heeft. Hij heeft zich dan ook genoodzaakt gezien vorig jaar zijn arbeid in het Huis van Bewaring over te dragen: het werk legde teveel beslag op zijn tijd. „Het was overigens een mooie arbeid”, vertelt hij. „Ik ben dankbaar, dat ik zo lang (sinds 1935) de mensen, die werkelijk behoefte hebben aan bijstand, heb mogen bezoeken”. Toch heeft ds Van Voorst Vader ook een minder prettige herinnering aan het Huis van Bewaring. Dat was toen hij er zijn eigen zoon, destijds predikant te Nisse, die door de Duitsers was gearresteerd, moest bezoeken....

Dat ds Van Voorst Vader thans met emeritaat gaat, wil niet zeggen, dat hij in zijn woning aan de Rouaanse kaai van zijn welverdiende rust gaat genieten. Het werk voor verenigingen en colleges gaat onverminderd door, vele studiewerken in zijn boekenkast zijn nog ongelezen en ook hoopt hij nu en dan nog eens een dienst te mogen leiden. Zijn grootste wens? Nog één keer preken in de gerestaureerde Nieuwe Kerk, waar hij in Mei 1940 in de laatste dienst vóór de verwoesting voorging.

BIJLAGE III

vVV-archief no. 469: Brief van ds. C. Verloop aan ds. P.J.F. van Voorst Vader te Nederhemert.

Waarde Piep,

Utrecht, 5/5 1915

Voordat je dezen brief leest, dien je even onderaan of anders achterop de enveloppe te turen. Het is lang geleden, dat je iets van mij hoorde of zag: je eertijds jongeren broeder op het pad. Herinner je je bij voorbeeld nog de avonden op de Nieuwe Gracht. Piet de V.M., jij en ik boomende op de voorkamer, terwijl Herman Fourie - thans in boeien - Ethiek uit Martineau studeerde? Dit alles is lang geleden. Alle indrukken verflauwen, toch zul je zeker nog eenige photo's in je herinnering omdragen van hem, die je eertijds den "generaal" noemde.

Aan deze verbleekte herinneringsbeelden zal ik eenige correcties dienen aan te brengen. Mag het volgende volstaan: de generaalsplunje is uitgeworpen, een soldaat staat gemobiliseerd. Of in andere taal: de luxe theologie is als een kleed uitgedaan, mijn naaktheid wil ik bedekken met een harigen mantel. Laten wij echter thans alle beeldspraak varen. Na mijn doctoraal examen ging ik op zoek naar een onderwerp voor mijn eventuele promotie en vond er eindelijk een. Doch nauw daarmede begonnen of ik wilde proponentsexamen doen. De praktijk trok mij met een hevig verlangen aan! Dáár is toch het eigenlijk arbeidsveld. Dáár wordt men eerst recht die men wordt. Zoo zag ik het en zoo wilde ik het ook zelf ondervinden. Ik dacht voorts aldus: ik zal ná mijn proponentsexamen mij wenden (behalve tot ouderen) tot mijn vrienden van voorheen, vooral dan mijn oud Secor-genooten, die van de richting zijn welke ik in de loop der jaren zelf langzaam maar zeker koos. Visscher wil dat ik mijn proefschrift eerst half af heb, maar waarlijk, dat duurt mij te lang. Niet om te trouwen, maar om te bouwen en gebouwd te worden.

Thans wend ik mij tot jou! Indien je dezelfde bent van voorheen, zoo zullen onze richtingen allerminst uiteen loopen, vermoed ik. Bleef jij dezelfde, ik ben geheel veranderd. Dat laat zich moeilijk in een brief vertellen, voor 't uitwendige heeft misschien tot nadere kennismaking haar bijgedragen, het feit dat mijn meisje Gereformeerd is en ik door haar weer in nauwer contact kwam met Visscher en Noordt zij, die ook in deze laatste jaren, waarin ik hard heb gewerkt, mijn leermeesters waren: mijn eerste leermeesters, want vroeger bezocht ik noch college noch privatissimum. Zou je mij eens willen aanbevelen waar een candidaat tot de H.D. gevraagd wordt, die de beginselen, in de confessie uitgedrukt de zijne noemt. Ik vraag je dit maar rondweg!

Nu hoorde ik dat je eigen plaats misschien open komt door een beroep naar Doesburg. Ja, indien dat zoo is, zou je mij dan niet een beurt kunnen laten waarnemen of den weg wijzen daar eens op beroep te preeken. Neem mij niet kwalijk, dat ik zoo opeens je hiermede op het lijf val, maar ik meende een Secorvriend van den ouden tijd dit wel te kunnen toevertrouwen. Je hebt misschien weinig tijd, anders, zou ik zeggen, kom ik eens aan. Je zoudt het mij kunnen schrijven. Sta niet te lang verbaasd: van mij plotseling te hooren, en wees zéér vriendschappelijk gegroet

van t.t.

(w.g.) GAJUS.

BIJLAGE IV

vVV-archief no. 1336: Brief van ds. C. Verloop aan ds. P.J.A. van Voorst Vader te Nederhemert.

Amice Pater,

Schoutenstraat 11, Utrecht 31/7 '15.

Hierbij kom ik je nog eens oprecht en hartelijk voor alles danken. Het spreekt vanzelf, dat hierin tevens Truida zich uitspreekt en dat onze erkentelijkheid ook Suze geldt. Alles opnieuw onder woorden te brengen zal ik nu maar niet. Doch wel komt thans 't geen bij dit alles als een slotaccoord klinkt, 't welk (evenals ook in de muziek) zich reeds eenigen tijd vooraf vermoeden liet

Te weten mijn antwoord.

't welk luidt: Aangenomen!

Zie daar de beslissing.

Wij zijn gelukkig geen "aannemers" van ons vak. Ook immers wij berekenen en speculeren evenals zij. Maar wij nemen aan - ook al lijkt ons de speculatie onmogelijk - wanneer wij "geroepen" zijn. Want immers alles lijkt mij nu nog zoo'n ongelooflijk moeilijk werk toe. En dan jou op te volgen! Waar haal ik de noodige tact en de vaderlijke kunde vandaan, die niet alleen in je naam, maar in je geheele wezen is ingeweven. De echte bezadigdheid mis ik immers nog, 't juiste inzicht! Maar ik wil nu maar kalm en bezonnen jouw voetsporen drukken. Ziende naar 't geen voor mij ligt en met gebed wil ik dus mijn taak te Neder Hemert aanvaarden. Je preeken las ik met aandacht. C'est le ton, qui fait la musique. En deze juist vond ik in je preeken. Ik hoop je toch immers op te volgen, óók dus hierin.

Wanneer je na de welverdiende rust bent teruggekeerd, hoop ik nòg eens te komen. Gaarne wilden dan meekomen, Truida, haar vader en mijn oudste zuster. Je begrijpt, die zijn meer nodig dan ik. Nu echter wil ik niet van jullie gastvrijheid misbruik maken, evenmin van je "aangeboren goedhartigheid"; wij komen dus tusschen de koffie en 't middageten. Mag dit dan eens? Schrijf mij dus tegen dien tijd. Wees thans met Suze van ons beiden hartelijk gegroet!

Tot ziens dus (w.g.) GAIUS. èn zijn GAAIKE!

P.S. Thans nog één verzoek, dat ik om de zaak niet ál te plechtig te doen voorkomen je heel achteraan doe. Schrik niet! Indien je het liever niet doet, wat verhindert je immers om te bedanken? Het zijn dan een a en een b. Een dubbel verzoek dus:

- a. Zou je ons (Truida en mij) willen "trouwen"? Dit valt dan ±14 Oct.
- b. Zou je, wanneer 't zoover is, mij in je gemeente zelf willen bevestigen? Dit laatste onderstreep ik. Kan je en wil je zulks doen? Ga nu alleen met jezelf te rade. Niets wil ik je opdringen! Ik opperde 't slechts aan Truida (die 't tusschen haakjes heel erg zou wenschen, gelijk ik reeds opmerken kon) maar ik sprak er nog niet verder over!

(w.g.): GAIUS

BIJLAGE V

Orde van dienst en prediking in de rouwdienst bij de begrafenis van Ds. P.J.F. van Voorst Vader, 1886-1957 Nieuwe Kerk, Middelburg, 4 mei 1957

Ds. P.J.F. van Voorst Vader (1913-1999)†

Orde van dienst

1. Auditorium
"Onze hulp is in de Naam des Heren,
Die hemel en aarde gemaakt heeft,
Die trouwe houdt in der eeuwigheid en
Die niet laat varen de werken Zijner handen."
2. Geloofsbelijdenis (de Apostolische)
3. Lied: Gezang 222 "Jezus, ga ons voor op het levensspoor"
4. Schriftlezing I 2 Cor. 12: 9-10
 II Rom. 8: 31-39
5. Prediking over 2 Cor. 12: 10 (slot): "Want als ik zwak ben, dan ben ik machtig."
6. Gebed
7. Lied: Gezang 147 "Prijs mijn ziel den Hemelkoning"
8. Zegen.
"De genade van onze Here Jezus Christus, de liefde van God en de gemeenschap van de
Heilige Geest zij met u allen. Amen."

Prediking

Wij zijn de Centrale Kerkeraad dankbaar, dat wij deze dienst hier in de Kerk mogen houden. Nu kan de Gemeente deel nemen aan de dienst, de Gemeente in wier midden Vader en Moeder zo lang hebben geleefd en gewerkt. Mijn Moeder mag ik hier wel bij noemen, want zonder haar zou mijn Vader als Pastor ondenkbaar geweest zijn.

Wij zijn dankbaar, dat wij hier, in het Huis des Heren, kunnen komen met onze rouw en met onze dank, in de "heilige gebouwen", voor het Aangezicht van God.

Een dienst met de Gemeente. Ben ik dan de juiste man om hier te spreken? Eigenlijk zou dit een gewoon gemeentelid moeten doen, die in de praktijk mijn Vader als Pastor heeft meegemaakt, die door hem geestelijk verzorgd is geworden.

Nu ben ik - behalve een zoon - toch ook zo'n gemeentelid. Jaren achtereen heb ik als gymnasiast in Middelburg gewoond, ging elke week ter catechisatie, zat zondag aan zondag onder zijn gehoor. Later was ik hier telkens als student, in welke tijd ik nog wel eens ziek ben geweest. En nóg later heb ik hier gezeten in het Huis van Bewaring.

Moge ik zo spreken, dat de Gemeente hem in mijn woorden herkent. "Want als ik zwak ben, dan ben ik machtig."

In dit woord van de Apostel Paulus is mijn Vader getypeerd. Bescheiden, soms té bescheiden. Verlegen. Hij dacht gering van zichzelf. Hij kon méér en béter dan hij van zichzelf dacht.

Hij was geen man om op vergaderingen luide het woord te voeren. Hij had bewondering voor hen, die dat wel konden. Wie hij was, kwam binnenshuis meer tot uitng dan daarbuiten. Bedachtzaam. Zijn oordeel was bezonken, wijs.

Wie hij was, kwam uit in moeilijke omstandigheden, bijv. in de oorlogsjaren 1940-1944. Terwijl tijdens de beschietingen velen onrustig waren, was hij volkomen rustig.

Dat kwam ook uit bij zijn veelvuldige bezoeken aan politieke gevangenen in het Huis van Bewaring toen. En in wat hij deed voor hen en hun familieleden. Dan kende hij geen vrees.

En dit kwam uit in de beslissingen, die genomen moesten worden tegenover de bezetter op het terrein van Kerk en School. Wanneer in het geloof iets als juist werd gezien, dan moest het ook gebeuren, welke consequenties er ook aan verbonden konden wezen.

Vele zieken zullen met mij kunnen getuigen hoe mijn Vader helpen en troosten kon. Fijn, rustig, hoogst-bescheiden - en toch beslist. En met warme humor.

Ik kan mij nog goed herinneren: het eerste huisbezoek, dat ik zelf als hulpprediker moest brengen. Ik had het nog nooit gedaan. Dus deed ik het maar zoals ik het mijn Vader had zien doen, met wie ik als kind zo dikwijls op bezoeken ben meegeweest. Eerst een gewoon gesprek van mens tot mens; en dan daarna een doorstoten tot het Evangelie.

"Als ik zwak ben, dan ben ik machtig." Dan kan de kracht van Christus over ons komen. Dat hebben wij gezien tijdens zijn eigen ziekte in 1948. Mijn Vader kende de angst voor de dood en sprak daarover ook in de huiselijke kring. Maar toen verklaarde hij: *"De Heer heeft de angst voor de dood volkomen van mij afgenomen."*

Mijn Vader was een gewóón mens. Hij kon intens genieten van de dingen; en hij kende zijn zorgen, verdriet en angst. Je leefde met mijn Vader op de aarde. En dáár werd telkens merkbaar de heerlijkheid van Gods nabijheid.

Van mijn Vader heb ik geleerd, dat je ook midden in het volle leven je nog niet bereid hoeft te gevoelen om te sterven. Want God geeft - overeenkomstig de bede van het Gebod des Heren: "Geef ons heden ons dagelijks brood" - ons levenskracht wanneer wij die in het leven nodig hebben. En Hij geeft de stervenskracht pas wanneer wij dié nodig hebben.

"Want als ik zwak ben, dan ben ik machtig." Dan kan de kracht van Christus over mij komen.

Wanneer ik denk aan zijn prediking, dan denk ik allereerst aan de ernst, waarmee hij dat werk deed, hoe hij dat voorbereidde door studie en gebed. Hij zag er vaak tegenop en hij vond het heerlijk.

Ik ontdek twee lijnen in zijn prediking:

Onze zonde	-	God's genade
Onze zwakheid	-	Christus' kracht
God's heiligheid	-	en Zijn liefde in Christus Jezus, onzen Heer.

In het middelpunt stond het Kruis en de Gekruizigde Heiland. Dat was een geliefde uitdrukking: onze Heiland, Redder!

Eén van de preken, die de diepste indruk op mij gemaakt heeft, was over Jesaja 57: 15. "Want zó zegt de Hoge en Verhevene, die in de eeuwigheid troont en wiens naam de Heilige is: In den hoge en in het heilige woon Ik en bij den verbrijzelde en nederige van geest, om den geest der nederigen en het hart der verbrijzelden te doen ópleven."

Dat is ons ingegrift: "God de Heilige, Die een ontoegankelijk licht bewoont." En tegelijk is Hij onze Vader, in Jezus Christus onzen Heer.

Het ligt in de lijn van het lievelingslied van zijn Vader, mijn Grootvader van Voorst Vader, die ouderling van de Hervormde Gemeente is geweest. De zondag na zijn overlijden liet de predikant van Amersfoort dit lied door de Gemeente zingen, Gezang 140: 3:

O, zo mijn hart nog afgeleid
door mijne diepe onwaardigheid,
Uw liefde kon mistrouwen,
hoe zinkt mijn laatste twijf'ling neer,
als ik op Uw geschenk, o Heer,
de gift Uw's Zoon's mag schouwen!
Och, dat ik starend op dien Zoon
altijd tot Uw genadetroon,
vertrouwend, vrolijk nader'
en veilig in Uw liefdeschoot
tot U nog stamel in den dood:
'mijn Schepper en mijn Vader.'

God de Heilige - de Vader! Door zijn preken werd zo vaak gewekt een warme liefde tot onzen Heere Jezus Christus. En zijn preken voerden tot zelfkennis en tot zelf-onderzoek.

Ik herinner mij hoe hij in een preek in de Koorkerk zei - ik was nog een jongen - : wanneer wij God ontmoeten, dan kan het ons zo benauwd worden, dat wij niet weten, hoe wij de nacht moeten doorkomen - God, de Heilige, voor Wiens Aangezicht wij niet kunnen bestaan.

Ik dacht toen: zover ben ik nog niet, ik kan dat niet. Maar blijkbaar moet men wel zover komen. Ik ben het nooit meer kwijtgeraakt en ik ben zover gekomen.

Men zegt: hij was zo vriendelijk en zacht. Ja! Maar hij kon ook streng zijn "in liefde". Het besef van de Heiligheid des Heren was ook in zijn eigen wezen ingegaan. Een volstreckte eerbied voor de Heer.

Nu zal zijn stem op áárde niet meer klinken.

In een preek, gehouden in de Oostkerk op 11 september 1949, die mij dezer dagen in handen kwam, over de tekst Philippenzen 4 : 6 & 7: "Weest in geen ding bezorgd, maar laat bij alles uw wensen door gebed en smeking met dankzegging bekend worden bij God. En de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, zal uw harten en uw gedachten behoeden in Christus Jezus", trof mij deze zin: "In God's Koninkrijk gaat alles precies op tijd!"

Ook zijn heengaan. Heeft hij het voor-voeld? Misschien wel. Op zijn laatste jaardag gaf hij ons 's morgens op om te zingen, niet zijn méést-gezongen lievelingslied, Gezang 147 "Prijs mijn ziel, den Hemelkoning! Breng Uw schatting aan zijn voet!", maar dat lied, dat wij ook vanmiddag hebben aangeheven:

Jezus, ga ons vóór
op 't levensspoor

- dat eindigt met:

Richt ons leven lang
Jezus onzen gang;
voert gij ons op ruwe wegen,
geef ook daar Uw hulp en zegen;
en - aan 't eind der baan,
laat ons binnengaan!

Gemeente, dat ook wij hem eens mogen volgen om onze stem te voegen bij de zijne, in het koor van alle engelen en zaligen, in overeenstemming met zijn lijflied:

Eng'len, helpt ons Hem 't aanbidden,
gij, die ziet Zijn Aangezicht!
Halleluja, halleluja,
Hem, genádig in 't gericht!

Amen

Begrafenisformulier:*

Daar het den almachtigen God behaagd heeft onzen broeder
Pieter Jacobus Franciscus van Voorst Vader
tot Zich te nemen,
zo bestellen wij zijn lichaam ter aarde,
aarde tot aarde, as tot as, en stof tot stof,
in de vaste en zekere hoop der opstanding tot eeuwig leven,
door onzen Heer Jezus Christus,
Die ons vernederd lichaam gelijk maken zal aan Zijn verheerlijkt lichaam en
Die ons tot Zich nemen zal in eeuwigheid.

Amen

* De ter aarde bestelling vond na bovenstaande dienst plaats in Goes.